

les **dones** i els **nobels**

presències i absències de les
dones en els premis Nobel

Diputació
Barcelona
xarxa de municipis

Els premis Nobel

Els premis Nobel es van lliurar per primera vegada l'any 1901, i des de llavors s'han convertit en els guardons amb més prestigi de la història contemporània, fins al punt de convertir-se en el mirall de la producció cultural i científica internacional, on predominen els valors tradicionals del món occidental i la seva visió de la realitat.

Dels 749 guardons atorgats al llarg d'aquests anys només 34 han estat concedits a dones, un exemple més de la desigualtat de gènere a la nostra societat. Amb aquesta exposició volem retre homenatge a les dones guardonades, però també volem posar de manifest que moltes altres dones haurien pogut optar al premi. El perquè no va ser així és una evidència del llarg camí que encara queda per aconseguir la igualtat entre dones i homes. Malgrat els avenços adquirits en l'àmbit jurídic, les absències femenines en els premis Nobel reflecteixen la manca de reconeixement social del treball que realitzen les dones dia a dia.

Alfred Nobel (Estocolm, 1833 – San Remo, 1896), químic i industrial suec, va ser l'inventor de la dinamita. Quan va morir tenia 355 patents registrades i més de 90 fàbriques i laboratoris en vint països. En el seu testament va deixar escrit que els interessos de la seva immensa fortuna constituïrien un fons que cada any seria distribuït com a premis entre les persones que l'any anterior haguessin aportat un benefici a la humanitat.

Els premis es reparteixen en cinc àmbits:

Física
Química
Fisiologia o medicina
Literatura
Pau

L'any 1968, el Banc Nacional de Suècia va crear el premi de Ciències Econòmiques en memòria d'Alfred Nobel.

Cada disciplina té un òrgan de selecció diferent:

Física i Química
Real Acadèmia Sueca de Ciències

Fisiologia o medicina
Karolinska Institut

Literatura
Acadèmia Sueca de les Lletres

Pau
Comitè Nobel de Noruega

Economia
Real Acadèmia Sueca de les Ciències

Des de l'any 1901 fins el 2004, els premis a homes i a dones s'han distribuït de la manera següent:

Premi	Homes	Dones
Física	172	2
Química	143	3
Fisiologia i medicina	175	7
Literatura	90	10
Pau	80	12
Economia	53	0
	<hr/>	<hr/>
	715	34

Les dones i la ciència

FISICA

Dels 174 premiats,
2 són dones

QUÍMICA

Dels 146
premiats,
3 són dones

FISIOLOGIA I MEDICINA

Dels 182 premiats,
7 són dones.

Al llarg de la història les dones han estat excloses de la ciència oficial. Malgrat això si revisem el passat ens trobarem amb dones que van desafiar els límits que la seva època els hi va imposar. Des del segle IV amb Hipatia d'Alexandria fins els nostres dies, químiques, matemàtiques, astrònomes... han contribuït al desenvolupament de la ciència amb les seves aportacions. Els seus noms, la majoria de vegades, resten en l'oblit.

Mai no van rebre el Nobel

Lise Meitner (1878-1968) que va explicar la fissió nuclear, treball pel qual el seu col·laborador, Otto Hahn, va rebre el Nobel de Química, l'any 1944. Mileva Maric (1875-1948), primera dona d'Albert Einstein i coautora del treball sobre la teoria general de la relativitat, se la va excloure quan el seu ex-marit va guanyar el Nobel de Física, l'any 1921. Emy Noether (1882-1935) considerada la creadora de l'àlgebra moderna, va formular un teorema que porta el seu nom i que serà fonamental en els treballs sobre la relativitat. Chien-Shiung Wu (1912-97) va veure com els seus dos col·legues, Tsung Dao Lee i Chen Ning Yang recollien el guardó de Física, l'any 1957, per un treball en el que ella també havia participat al mateix nivell. Jocelyn Bell Burnell (1943) alumne d'Anthony Hewish, Nobel de Física l'any 1974, pel descobriment dels púlsars com a cossos celests, investigació que havia estat realitzada per la jove estudiant.

Marie Sklodowska Curie
(1867-1934)
● 1903 França
● 1911 França

Física d'origen polonès, va ser la primera dona a rebre un Nobel i la primera persona premiada dues vegades. Amb el seu marit, Pierre Curie, va investigar els diferents tipus de radiació. Marie fou la primera dona que va donar classes a la Sorbona.

Irène Curie Joliot
(1897-1956)
● 1935 França

Filla de Pierre i Marie Curie. Graduada en física, es va casar amb Frédéric Joliot, amb qui va compartir el seu treball científic sobre física nuclear. Interessada en la promoció intel·lectual i social de la dona, va ser membre del Comitè Nacional de la Unió de Dones Franceses i del Consell Mundial de la Pau.

Maria Goeppert-Mayer
(1906-1972)
● 1964 EE.UU

Física d'origen alemany, va treballar en el context dels nous descobriments de partícules, les reaccions atòmiques i els primers acceleradors. Amb el seu marit, Joseph Mayer, es va traslladar als Estats Units. A partir de la gran crisi econòmica de 1929 va passar els seus anys més productius treballant voluntàriament a la docència i a la investigació.

Dorothy Crowfoot Hodgkin
(1910-1994)
● 1964 G.B.

Bioquímica. Va establir l'estructura de la penicil·lina, molècula inestable de gran importància antibiòtica utilitzada durant i després de la II Guerra Mundial. També va establir l'estructura de la vitamina B-12 i de la insulina; els detalls de la seva estructura van ajudar a desxifrar la funció d'aquesta vital hormona.

Gerty Radnitz Cori
(1896-1957)
● 1947 EE.UU

Bioquímica d'origen txec. Amb el seu marit, Carl Cori, va formar un brillant i sòlid equip d'investigació als Estats Units. Van ser pioners en la investigació dels enzims, les proteïnes que permeten a les cèl·lules funcionar, créixer i reproduir-se. Els seus estudis d'hormones van contribuir a la comprensió dels desordres metabòlics, com ara la diabetis.

Rita Levi Montalcini
(1909)
● 1986 Itàlia

Metgessa especialitzada en neurologia i psiquiatria. Per la seva condició de jueva, la dictadura feixista li va prohibir l'exercici de la medicina; tot i així, va muntar un petit laboratori clandestí. El seu treball ha servit per avançar en el coneixement d'algunes malalties neurològiques i en l'estudi del càncer.

Barbara McClintock
(1902-1992)
● 1983 EE.UU

Genetista. L'any 1951 va presentar en un simposi la teoria sobre la transposició dels elements genètics que va passar inadvertida fins als anys setanta. A l'edat de 81 anys li van concedir el Nobel per uns estudis realitzats trenta anys abans. Les seves aportacions van ajudar a conèixer la causa de certes malalties.

Gertrude Elion (1918-1999)
● 1988 EE.UU

Química. Va treballar en el desenvolupament de fàrmacs que interrompen el cicle reproductiu de les cèl·lules anormals sense alterar les sanes. Els seus medicaments van fer possible el trasplantament d'òrgans, la reducció de la mortalitat a causa de la leucèmia infantil o el descobriment de l'AZT, que, durant anys, va ser l'únic tractament per combatre la sida.

Christiane Nüsslein-Volhard
(1942)
● 1995 Alemanya

Va estudiar biologia, química i física a Frankfurt. Va rebre el Nobel pels seus descobriments sobre el control genètic en el desenvolupament embrionari. També ha descobert prop de 120 gens. En l'actualitat continua treballant a l'Institut Max Planck, a Tübingen.

Rosalyn Sussman Yalow
(1921)
● 1977 EE.UU

Biofísica. Va treballar durant vint-i-dos anys amb el metge Solomon Berson, amb qui va formar un equip interdisciplinari d'investigació i amb el qual va inventar la tècnica del radioimmunoassaig (RIA). Aquesta tècnica té, entre altres aplicacions, la detecció del virus de l'hepatitis en els bancs de sang.

Linda B. Buck (1947)
● 2004 EE.UU

Metgessa. Amb l'investigador Richard Axel ha compartit el premi Nobel pels descobriments sobre el sistema olfactiv. L'any 1991, van presentar un treball conjunt en el que descrivien una gran família d'un miler de gens (3% dels gens humans) que donen lloc a un nombre equivalent de receptors olfactivs. Aquest treball mostra els principis bàsics que regeixen el reconeixement i la memòria olfactiva de prop de 10.000 olors diferents.

Les dones i la literatura

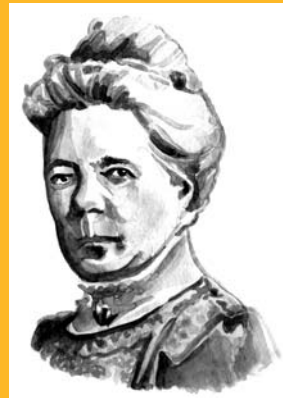
En una societat on tradicionalment els homes han dirigit la cultura, publicar un llibre essent dona ha estat difícil, per això, algunes autores van optar per utilitzar pseudònims masculins. Caterina Albert (Víctor Català) o Cecilia Böhl (Fernán Caballero) només són dos exemples propers dels molts que n'hi ha.

Mai no van rebre el Nobel

Revisant la llista dels guardonats en aquesta especialitat es fa difícil entendre l'oblit d'escriptores tan conegudes i que han aportat tant a la història de la literatura contemporània com Virginia Woolf, Marguerite Duras, Marguerite Yourcenar, Alfonsina Storni, Anaïs Nin, Simone de Beauvoir, Isak Dinesen (Karen Blixen)...

Selma Lagerlof (1858-1940)
● 1909 Suècia

Mestre d'escola. Deixà l'ensenyament a partir del gran èxit que va obtenir amb La saga de Gösta Berling, una recopilació de contes folklòrics. Les autoritats escolars li van encarregar un llibre de text per a les escoles; el resultat va ser *El meravellós viatge de Nils Holgersson per Suècia*, el llibre de l'Acadèmia Sueca.

Grazia Deledda (1871-1936)
● 1926 Itàlia

Novel·lista. Les seves obres descriuen els paisatges i els costums de la seva illa natal, Sardenya, però també evocuen la duresa de la vida i els conflictes emocionals dels seus habitants. *La Mare*, *Cendres* i *Cosima* són les més conegudes.

Sigrid Undset (1882-1949)
● 1928 Noruega

Esriptora de ficció històrica, va publicar *Kristin Lavransdatter* i *El senyor de Hestviken*, obres formades per tres i quatre volums, respectivament, i ambientades a la Noruega del s. XIV. Durant l'ocupació alemanya es va exiliar als Estats Units.

Pearl S. Buck (1892-1973)
● 1938 EE.UU

Novel·lista. Filla de missioners presbiterians va viure a la Xina fins l'any 1933. La seva producció literària és molt àmplia: relat, teatre, poesia, literatura infantil, biografia... Les novel·les més importants són *Vent de l'est*, *vent de l'oest* i *La bona terra* (premi Pulitzer de novel·la l'any 1932).

Nelly Sachs (1891-1970)
● 1966 Suècia

Nascuda a Alemanya en el si d'una família jueva, des de molt jove va començar a escriure poesia. Amb l'arribada dels nazis al poder, s'exilià a Suècia. La seva obra s'inspira en la tradició literària jueva. Un dels seus treballs més coneguts és l'obra dramàtica *Eli*.

Gabriela Mistral (1889-1957)
● 1945 Xile

Pseudònim de l'escriptora xilena, Lucilia Godoy. Va ser la primera persona del continent llatinoamericà a rebre un premi Nobel. Va treballar en la reforma educativa al seu país i durant vint anys va ser cònsol a ciutats com Madrid, Lisboa o Los Angeles. La seva poesia ha estat traduïda a molts idiomes i escriptors com Pablo Neruda i Octavio Paz han reconegut la seva influència. *Desolación* i *Ternuras* són dos dels seus llibres més coneguts.

Dels 100 premiats,
10 són dones

Nadine Gordimer (1923)
● 1991 Sudàfrica

Autora crítica amb la discriminació racial del seu país. La seva obra reflecteix la injustícia del sistema de l'apartheid i els conflictes de la classe blanca liberal que viu en un sistema que no li agrada. Cal remarcar les seves novel·les *La història del meu fill*, *Món d'estrany* o *Ocasí d'estimar*.

Toni Morrison (1931)
● 1993 EE.UU

Novel·lista. La seva obra descriu la situació de la població negra nord-americana, molt especialment la de les dones. Va donar classes a la universitat i, posteriorment, va ser editora literària. Els seus llibres més coneguts són *Sula*, *La cançó de Salomó*, *Beloved* (premi Pulitzer 1988) i *Jazz*.

Wisława Szymborska (1923)
● 1996 Polònia

Poetessa. A finals de la dècada dels cinquanta comença a despertar en el seu país un sentiment nacionalista que l'apartarà del realisme socialista característic de la seva primera obra. Ella opta per una reflexió personal i intimista. Ha publicat 16 llibres de poesia, entre els quals destaquen *Crida al Yeti*, *Un gran nombre* i *Fi i principi*.

Elfriede Jelinek (1946)
● 2004 Àustria

Esriptora polèmica al seu país natal: entre les seves preocupacions figuren la crítica social i l'anàlisi de la condició de les dones. Feminista convençuda i defensora dels ideals d'esquerra, les seves obres van estar prohibides en els teatres públics austríacs durant el govern d'ultradreta de Jörg Haider. La seva obra més coneguda, *La pianista*, ha estat portada al cinema l'any 2001. Altres títols són *Los excluidos*, *El ansia* i *Las amantes*.

Les dones i la pau

En un món en que, cada dia més, la població civil és la víctima innocent de les guerres i els conflictes, apareixen dones i moviments col·lectius que, amb la seva tasca mediadora, construeixen dia a dia la pau, creant ponts de diàleg amb la voluntat de fer realitat una societat més justa i en pau.

Mai no van rebre el Nobel

Les sufragistes i el moviment de dones negres van "lluitar" per la pau i els drets humans. Les dones del campament de Greenham Common (Anglaterra) que van estar acampades, des de 1981 a 1991, al voltant d'una base militar nord-americana que disposava de míssils de creuer que apuntaven a l'URSS. Finalment, aquesta base es va tancar l'any 1997 i el seu terreny va retornar al poble. Les dones de Negre, moviment que va néixer, l'any 1988, a Jerusalem i que aplega a dones israelianes i palestines. Aquest moviment s'ha anat estenent a altres conflictes com a l'ex-Iugoslàvia; a Txetxènia amb les mares dels soldats russos o a Colòmbia, amb les dones de la Ruta Pacífica. També cal assenyalar el paper que van jugar Les mares i àvies de la Plaza de Mayo front la dictadura feixista argentina.

92 premiats,
12 són dones

Bertha Kinsky Von Suttner (1843-1914)
● 1905 Àustria

Pacifista i escriptora. La seva amistat amb Alfred Nobel sembla que va ser decisiva perquè l'inventor suec establís el premi Nobel de la pau. Preocupada per viure en una societat militarista, va escriure *Abaix les armes!* i gràcies al seu èxit es va convertir en una líder del moviment pacifista mundial. Assistí a congressos i conferències, va crear associacions pacifistes i va promoure diversos projectes de pau en el món.

Betty Williams (1943)
● 1976 G.B.

Pacifista. Cofundadora de la Comunitat de la Gent de Pau, moviment pacifista de dones que aglutina catòliques i protestants amb la finalitat d'aturar la violència que afecta les dues comunitats. En els últims anys ha participat en les cimeres dels Nobel de la Pau organitzades per la fundació Green Cross International, presidida per Mikhail Gorbaxov.

Rigoberta Menchú Tum (1959)
● 1992 Guatemala

Activista guatemalteca d'origen maia-quítxua. Compromesa de ple en la lluita pels drets dels indígenes a partir de la mort del seu pare i el seu germà, es va haver d'exiliar a Mèxic. Des d'allà continua la seva lluita per la defensa dels drets humans al seu país i participa en molts fóruns internacionals per denunciar la situació dels pobles indígenes.

Jane Addams (1860-1935)
● 1931 EE.UU

Sociòloga i reformadora social. Amb una amiga fundà a Chicago la Hull House, que es convertí en el primer centre d'assistència social als Estats Units. Hi cuidaven nens i malalts. A més, tenien escola nocturna, borsa de treball, menjador públic, gimnàs... Va lluitar a favor dels drets de les dones, els negres i els immigrants i en contra de l'entrada del seu país a la guerra. Va presidir l'Associació Femenina Internacional per a la Pau i la Llibertat.

Mare Teresa de Calcuta (1910-1997)
● 1979 Índia

Nascuda a Albània en el si d'una família catòlica es va fer missionera i es va traslladar a l'Índia. Va ser directora d'un col·legi a Calcuta, càrrec que va abandonar per dedicar-se a la cura de malalts i moribunds. Va obrir nombrosos centres d'acolliment i fundà la congregació de les Germanes Missioneres de la Caritat formada, actualment, per 4.000 germanes repartides en 95 països.

Jody Williams (1950)
● 1997 EE.UU

Advocada. Durant els anys vuitanta va coordinar diversos projectes humanitaris a Amèrica Central denunciant, reiteradament, la política exterior del seu país en aquesta zona. Ha estat coordinadora i portaveu de la campanya internacional contra les mines antipersones fins que, l'any 1997, es va signar el Tractat Internacional d'Oslo, que les prohibeix.

Emily Greene Balch (1867-1961)
● 1946 EE.UU.

Sociòloga i economista. Defensora del dret de vot per a les dones, va treballar activament contra la segregació racial i el treball infantil. Amb motiu de la I Guerra Mundial va entrar en contacte amb la causa pacifista. Va ser presidenta de la Lliga Internacional Femenina per la Pau i la Llibertat amb seu a Ginebra.

Alva Reimer Myrdal (1902-1986)
● 1982 Suècia

Diplomàtica sueca. Ha lluitat contra l'armamentisme i a favor dels drets humans i la pau. Des de 1962 va representar el seu país en les conferències de desarmament de l'ONU. Ha escrit *El joc del desarmament*, en què mostra la seva decepció davant l'actitud dels Estats Units i l'URSS. Va fundar l'Institut d'Investigació per a la Pau a Estocolm.

Shirin Ebadi (1947)
● 2003 Iran

Advocada i una de les primeres dones jutges de l'Iran fins que va haver de dimitir a causa de la revolució de 1979. Treballa com a advocada a favor de la democràcia i pels drets de la dona. Ha estat empresonada diverses vegades. Musulmana convençuda, representa el corrent reformista partidari d'una interpretació de la llei islàmica en harmonia amb els drets humans fonamentals.

Mairead Corrigan-Maguirre (1944)
● 1976 G.B.

Pacifista. Nascuda a Belfast, pertany a la comunitat catòlica d'Irlanda del Nord. Cofundadora de la Comunitat de la Gent de Pau, moviment pacifista de dones format per catòliques i protestants amb la finalitat d'acabar amb la violència a Irlanda del Nord. Actualment, treballa amb altres premis Nobel en un programa de l'ONU.

Aung San Suu Kyi (1945)
● 1991 Birmània

Filla del fundador de la república de Birmània, assassinat després d'haver aconseguit la independència. Va viure exiliada molts anys i a causa de la malaltia de la seva mare va retornar al seu país. Conscient de la repressió del règim militar, va fundar la Lliga Nacional per a la Democràcia (LND), que el 1990 va guanyar les eleccions presidencials, una victòria que la Junta Militar es negà a reconèixer. Va estar sotmesa a arrest domiciliari fins al 1995.

Wangari Maathai (1940)
● 2004 Kènia

Activista pel desenvolupament sostenible, els drets de les dones i la democràcia al seu país. Va ser la primera dona de l'Àfrica Oriental i Central que, l'any 1964, va obtenir un doctorat, concretament en biologia. Membre activa del Consell Nacional de Dones de Kènia, va impulsar un projecte molt important de reforestació amb l'objectiu de promoure la biodiversitat i alhora crear llocs de treball per a dones. Actualment és la Secretària d'Estat de Medi Ambient, Recursos Naturals i Vida Salvatge.

Les dones i l'economia

55 premis, cap per a una dona

L'any 1968 el Banc Nacional de Suècia va crear el premi de Ciències Econòmiques en memòria d'Alfred Nobel. Des de llavors aquest guardó, que segueix les mateixes pautes de selecció, nominació i lliurament dels anteriors, ha estat atorgat només a homes.

El fet que les dones hagin fet aportacions més socials en l'àmbit de l'economia podria explicar perquè, en aquesta disciplina, encara cap dona ha rebut aquest guardó.

En aquest panel us proposem unes quantes dones mereixedores d'aquest premi.

Joan Maurice Robinson (1903-1983) considerada una de les economistes més destacades del s. XX, va ser professora a la Universitat de Cambridge. El seu treball sobre competència imperfecta, teoria marxista o acumulació del capital, entre d'altres, ha marcat la teoria econòmica contemporània.

Vera Smith Lutz (1912-1976) escriu un tractat sobre bancs centrals i proposa una banca lliure. El seu llibre és considerat com l'origen del modern moviment a favor de la banca lliure.

Gro Harlem Brundtland (1939) fou primera ministra de Noruega. El 1983 va organitzar i dirigir la Comissió Mundial sobre Desenvolupament i Medi Ambient de l'ONU que publicà l'Informe Brundtland, en el qual s'establí el concepte de desenvolupament sostenible.

Alice Tepper Marlin (1945) a finals dels seixanta crea el Consell de Prioritats Econòmiques (CEP) que treballa per la responsabilitat de les empreses i canalitza el poder dels consumidors cap a prioritats justes i sostenibles. El 1990 obté el Nobel alternatiu, el Right Livelihood Award.

Irma Adelman (1930) ha fet notables aportacions sobre l'aplicació de models matemàtics per a la planificació del desenvolupament.

Edith Elura Tilton Penrose (1914-1996) va crear el concepte de "empresa penrosiana" que suposava una ruptura amb la visió ortodoxa de l'empresa des d'un punt de vista dinàmic i evolutiu.

Graciela Chichilnisky, directora del Departament d'Informació, Recursos i Economia de l'Unesco va proposar la regulació de l'intercanvi d'emissions de carboni mitjançant l'International Bank for Environment Settlements (IBES) proposta que va ser aprovada per 166 països en el Protocol de Kyoto.

Anne O. Krueger, experta en economia internacional i desenvolupament econòmic, actualment escriu sobre corrupció i reforma política en els països en vies de desenvolupament.

Sabies que...

Sabies que la primera persona que va rebre dos premis Nobel va ser una dona: Marie Curie?

Sabies que després de rebre el premi Nobel, Pierre Curie va ser nomenat professor de física a la Universitat de París i membre de l'Acadèmia francesa, honors que no va rebre Marie Curie?

Sabies que en l'edició de 2004, el 81% dels membres del jurat eren homes?

Sabies que pel fet de ser dona i a causa de la crisi econòmica de 1929 Maria Goeppert Mayer, premi Nobel de física l'any 1963, va passar els seus anys més productius fent treball d'investigació voluntari?

Sabies que la mort per càncer del seu avi va fer que Gertrude Elion estudiés aquesta malaltia i que, avui, molts nens i nenes li deuen la vida per aconseguir reduir la mortandad de la leucèmia infantil?

Sabies que *A baix les armes!* novel·la pacifista escrita per Berta von Suttner, premi Nobel de la pau l'any 1905, es va convertir en un best-seller traduït a molts idiomes?

Sabies que a la moneda de 2 Euros d'Àustria hi ha la imatge de la primera premi Nobel de la pau, Berta von Suttner?

Sabies que quasi el 80% de les premiades són d'Europa i d'Amèrica del Nord?

Sabies que, fins ara, el 2004 ha estat l'any en que més dones han rebut un guardó, en total 3 Nobel?

Sabies que les dones guardonades amb el Nobel, al llarg d'aquests cent tres anys d'història, només representen el 4,5% del total de premiats?